

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Hittudományi Kar

**Az Egyház mint az emberi testvériség modellje Ferenc pápa
tanításában**

Dissertatio ad Doctoratum

Tézisfüzet

Készítette: Kallós Péter Pál

Konzulens: Prof. Dr. Kránitz Mihály

Budapest, 2022

I. A kutatási feladat összefoglalása

Érdekes kihívást jelent egy hivatalban lévő pápáról írni. Egyfelől állandóan figyelem középpontjában van, és napról napra megjelenhet tőle vagy róla újabb megnyilatkozás, másfelől rendszeresen kritizálják. Ferenc pápa már kilenc éve vezeti Krisztus Egyházát, és mind írásaiban, mind szóbeli megnyilvánulásaiban érezhetőek azok a témák, amelyek szívügyei. Korábbi elődeinél még többet szól a szegények segítésének fontosságáról, az Egyház missziós jellegéről, irgalomról, a teremtett világ védelméről. Ezekben kiemelten elkötelezett, és nem csak az egyszerű jóindulat alapján, hanem ezek teológiai jelentőségei következtében; főképp az emberi méltóságot figyelembe véve, ami Istentől ered, és megkérdőjelezhetetlen. Minden ember óriási méltósággal rendelkezik, így Istentől eredő joga van a megfelelő életmódhoz, és mivel ez többnyire csorbát szenved, az Egyház feladata ezt éreztetni, és kimutatni a testvéri egybetartozást.

Ugyanakkor – mivel a Szentlélek vezeti az Egyházat – mindenki kap kellő kegyelmet a saját hivatása betöltéséhez, a pápa különösen is. Biztosak lehetünk abban, hogy a Szentlélek láthatatlan, titokzatos módon, de mindig ott van a mindenkori egyházfővel. A kutatásunk arra irányul, hogy a „testvériség” fogalmával és megélésével hogyan függnek össze azok a témák, amiket a pápa szívügyének tekint, és gyakran hangoztat. Mivel minden mindennel összefügg, így a „testvériség” fogalmába sűrítethetjük be leginkább mindazokat a szempontokat, amik az Egyház küldetéséhez hozzátartoznak, mert az emberiség összetartozása kihat a világ minden eseményére, cselekedetére. Ha az emberek tényleg testvérként tekintenek egymásra, akkor kezdenek megszűnni az igazságtalanságok, rossz különbségek, és lesz lehetősége mindenkinek a méltó emberi élethez.

II. A kutatás módszere, források, és azok felhasználása

Dolgozatunk munkamódszere, hogy Ferenc pápa gyakran használt kifejezéseit, hangsúlyait, tanítását (pl. az Egyház irgalmas, szegényekért él, kilépő, tábori kórházhoz hasonlít, missziós, anya, ökumenizál, védi a természetet, stb...) behelyezzük a nagyobb teológiai összefüggésekbe, különösen a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) szellemiségébe, valamint a tanítóhivatali megnyilatkozásokba. Szeretnénk rámutatni, hogy a jelenlegi egyházfő

ugyanazt az irányvonalat viszi tovább, még erőteljesebben, mint elődei. Elsődleges forrásként használjuk Ferenc pápa írásait, amelyeket a Vatikán és a katolikus kiadók megjelentettek, elsősorban az enciklikáit és apostoli buzdításait. Kiemelt forrásként használjuk még természetesen a Bibliát, a Tanítóhivatal megnyilatkozásait, és a Katolikus Katekizmust; a pápai megfogalmazásokat leginkább ezekkel hozzuk összhangba. Másodlagos forrásaink lesznek a többi fundamentális teológiai művek (főleg a legutóbbi zsinat utániak), valamint egyes kommentárok, amik az Egyház XXI. századbeli szerepéhez kapcsolódnak. Ferenc pápa fentebb említett fő hangsúlyait – kibővítve még néhány kisebbel – a hitletémennyel való egyezőségét mutatjuk be; az összesnek a hátterét megvizsgáljuk a Kinyilatkoztatás és a korábbi tanítóhivatali megnyilatkozások fényében. A pápa többnyire buzdít, cselekvésre szólít fel, aminek a gyakorlata a pasztorálteológiára tartozik. Mi fundamentális témát írunk, így a pápai felhívások hitbeli alapjait vesszük górcső alá, amiből szintén bőven lehet találni az egyházfő írásaiban. Végül arra a következtetésre jutunk: Ferenc pápa hangsúlyai, kedves szívügyei egyáltalán nem homályosítják el a többit, sőt, az egész hitrendszert hitelesebb megvilágításba helyezik. Azért, mert ha az Egyház tetteiben hiteles, és látszik a jó törekvése a világ jobbá tétele érdekében, az vonzó, és éppen ez a cél.

Emellett Ferenc pápa sok kritikát is kap. Leginkább az említett témák miatt, a hitletémenny ellenében. Dolgozatunk másik célja megvizsgálni, hogy Ferenc pápa minden megnyilatkozása teljes egységben van az egész katolikus hittel. Ő maga sajátos körülmények közül került Szent Péter trónjára, jól ismeri a dél-amerikai szegénységet, ezért éppen a hiteles evangelizáció érdekében nyilatkozik számos alkalommal az igazságtalanságok felszámolása érdekében. Az Egyház akkor tudja a küldetését teljesíteni, ha képviseli az emberi méltóságot és egyenlőséget; ez a kiindulás a hit további átadásához, amit manapság tekintélyi szóval nem, csak vonzással lehet elérni.

Dolgozatunk öt római számos, nagy fejezetet tartalmaz, ami a következő szempontok alapján vizsgálja meg Ferenc pápa tanítását: I. az emberi természet jó- és rossz oldala, II. az Egyház, mint anya viszonya a tagjaihoz és minden emberhez, III. az emberek egymáshoz való ideális viszonya, IV. az Egyház hogyan szeretne egységre jutni minden más vallásával, V. a természetvédelem fontossága és lehetőségei. Mind az öt fejezet a testvéri összetartozás és felelősség szempontjából értékeli a pápai tanítást.

III. Az értekezés tézisei

1. Legfontosabb tézisünk, amin a dolgozat alapszik, hogy *a testvéri összetartozás, és annak gyakorlati megélése képes a világot igazán jobbra tenni, és erre leginkább az Egyház képes*. Habár a testvéri összetartozást minden korban hangoztatták bizonyos egyének és csoportok, mégis csak az Egyházban vannak meg azok az eszközök, amik által ez megvalósítható, mert az ember nem pusztán a maga erejéből cselekszik, hanem minden ténykedése alapja az Istentől eredő tehetség, továbbá a kegyelem szintén nélkülözhetetlenül szükséges a jóban való megmaradáshoz. A különféle politikai jellegű testvériség-építések nem érték el a céljukat, mert nem vették figyelembe az ember természetfeletti hivatását, és földi síkon gondolkodtak, ezáltal az önzés ezekben minduntalan felütötte a fejét, és testvériség látszata alatt mérhetetlen szenvedéseket okoztak. Ha a politika képes lett volna igazi testvériséget létrehozni, most lényegesen jobb világban élnénk. Az Egyház képes az embert a maga teljes, Istentől eredő szerepe és méltósága tükrében szemlélni, ezért tud helyes szempontokat nyújtani az összetartó jövő építésére.
2. Dolgozatunk elején az emberi természetet szemléljük, azoknak a veszélyeknek a szempontjából, amik az eredeti bűn következményei. Ennek lett a gyakorlati következménye az önzés, ami minden korban és minden emberi történelemben képes kifejteni rossz hatását. Ferenc pápa jól látja kevesek gazdagságát és sokak mérhetetlen nyomorát, ez az igazságtalanság pedig kiegyenlítődésért kiált. A pápa nagyon határozottan védi *minden ember méltóságát, ami nem holmi szociális kategória, hanem a teremtettség folyománya*. Negatív kifejezésként használja a „selejtezést”, legfőképpen, amikor a társadalom tekint selejtnek bizonyos egyéneket vagy csoportokat, ami ellenkezője a testvériségnek. Éppen az Egyház küldetése a gyakorlati szeretet megélése, ehhez szükséges kiindulás az önzés legyőzése. Az egyházfő figyelmeztet: habár nagyon fejlett a technika, a kevesebb jómódú ember mérhetetlen fogyasztása ellene van az ember igazi méltóságának. Saját magával szemben, meg a többiekkel szemben is, mert a túlzott élvhajhászat kielégítése csak mások kárára lehetséges. A fogyasztói szellemiség valójában kiüresíti az embert, nem ad valódi boldogságot.

3. *Ferenc pápa két új fogalma: az egyedi-életszentség és a misszionárius-tanítványság.*
Az életszentségről azért beszél, mert a fogalom habár túl magasztosnak tűnik, ha jól értjük a kifejezést, akkor ez mindenki hivatása és kötelessége. A mindennapi élet hűségese átélése Krisztus tükrében; és ezt minden személy megvalósíthatja. Ez segít elszakadni minden rendetlen ragaszkodástól, különösen a rossz fogyasztói élvezetektől, és megnyílik a testvériség felé. A misszionárius-tanítványság pedig segít erre eljutni; ez egyensúly az aktivitás és passzivitás között: mindenkinek szükséges meríteni Isten kegyelmi gazdagságából és szüntelenül növekedni lelkiekben, ez pedig sarkall az evangelizációra. A két fogalom szinte egyformán fejezi ki a keresztényi életprogramot: az életszentségre törekvés merít a krisztusi forrásokból, és másoknak is sugározza a jót; éppúgy a misszionárius tanítványság Krisztusból töltődve adja tovább a megismert igazságot. A II. Vatikáni Zsinat hívta fel a figyelmet ismét a laikusok általános papságára, azonban ez kevés helyen ment át kellően és aktívan a hívek tudatába. Ezt nagyon jól kiegészíti a misszionárius-tanítványság fogalma. Mivel szám szerint a laikusok vannak elsöprö többségben, így az evangelizáció sikerében amúgy is rendkívüli szerepük van, mert többeket tudnak elérni. Az lényege a misszió, és ez minden tagjára vonatkozik.
4. Ma már sok országban divatos az az ún. gender-elmélet (sőt, egyes helyeken az ellenzőket büntethetik), ami valójában szöges ellentétben áll Isten tervével. A pápa szintén kiáll Isten örök terve, a normalitás mellett: *az ember férfi és nő, amit nem lehet csak úgy önhatalmúlag változtatgatni, mert felülről kapott ajándék.* Védi a családot, és azokat a családi szerepeket, ami Isten szándéka. Ez éppen nem ellentétben áll a szabadsággal, hanem a szabadság helyes megélése, és a jó értelemben vett önmegvalósítás.
5. Az Egyházat, mint Anyát is szemléljük a pápa elvei alapján. Az Egyház, mint Anya, mint Krisztus Teste és mint nép; ez a három fogalom nagymértékben fedi egymást, mert kifejezi a tagok szoros kötődését egymáshoz és a főhöz. Ferenc pápa leginkább azt emeli ki: *az Anyaszentegyház megnyilvánulása az irgalom, és bátorsággal merjen cselekedni* mind a meglévő, mind a leendő gyermekeiért. Viszont két fontos félreértést szeretnénk megcáfolni: az egyik, hogy *az irgalom nem ellentétben, hanem szoros összhangban áll az igazságossággal*, mégha ez első hallásra lehetetlennek is tűnik. Emberi értelemben a kettő mintha kizárná egymást, de a kegyelmi rendben ez más síkon szemlélendő. A másik (főleg mai) félreértés, mintha az irgalom „csak úgy” járna alanyi jogon, mintha az embernek nem kellene benne közreműködnie.

Talán a világ legsúlyosabb tévedése, mert *megtérés nélkül nem valósul meg az irgalom*. A pápa mégis arra helyezi a legnagyobb hangsúlyt, hogy Istent utánozva kell az irgalom eszközeit alkalmazni a misszióban is. Engedni kell Istent ténykedni, hogy kegyelme célbaérjen. Ez viszont nem zárja ki a gyakorlati igazságosságot, sem a felelősséget, sem a büntetést, mert azt a kegyelmi rend és a közjó megkívánja.

6. A pápa elitizmusnak nevezi azt a magatartást, ami hasonlít a farizeusok gondolkodásához. Vannak olyan katolikus egyének és csoportok, klerikusok és laikusok, akik megelégednek a saját zárt világukkal, és abban elvannak, hamis lelki biztonságban. Aki gögből, kényelemből és önzően el akarja kerülni az evangelizációt, az mulasztással vétkezik, mert éppen az Egyház lényege, a misszió nem valósul meg. Ferenc pápa ezzel tökéletesen tisztában van, és erre buzdít, amikor „*kilépő*” és „*tábori kórház*” egyházképekről beszél: ez a missziós küldetés újszerű megfogalmazása. *Az igazi térítés valójában vonzás*; éppen ez következik a testvériség megéléséből, mert az egyén akkor tudja a meggyőződését helyes irányba változtatni, ha hiteles jót tapasztalt meg.
7. Az Egyházban az összetartozás és egymásra-utaltság miatt figyelembe kell venni az emberek egymás közötti viszonya és felelőssége távlatait. Az Egyház közösségének van egy látható, de egy láthatatlan oldala is; ez utóbbit sem szabad elhanyagolni, mert a szentek erősítenek minket. Ferenc pápánál azonban a hangsúly inkább a látható, földi, ún. zárandok Egyházra helyeződik, mert az még halad, cselekszik, tevékenykedik, és ettől függ a jövő. Az elmúlt évtizedek állami diplomáciai ténykedései között szerepel a konfliktus-kerülés, és ez sokszor átmegy a hétköznapi gondolkodásba, de az emberi kényelembe is. Minek a másik dolgába beleszólni? Első hallásra erkölcsösnek is tűnhet ez a kérdés, de mégsem az: *vannak olyan konfliktusok, amiket nem lehet és nem is szabad elkerülni*. Mondhatni: az egész világ legnagyobb konfliktusa az evangélium hirdetése, vagyis éppen az Egyház lényege. Isten eredeti terve, hogy az evangélium átalakítsa az emberiség életét, azonban minden változás ellentéteket gerjeszt. A hithirdetés szükségszerűen ellenállást gerjeszt, mert arra hív: az ember küzdjön meg önmagával, ezt teszi a pápa is, ezért ír és tanít.
8. Ferenc pápa közelről ismeri a felszabadítási teológiát, és ami jó található benne, azt a magáévá teszi. Ő maga is küzd a világméretű szegénység ellen. De elutasítja a fegyveres harcot, és azt is, mintha a földi felszabadulás volna a Megváltás, mert ez utóbbi beteljesülése csak eszkatológiailag lehetséges. Éppen azért hív fel az *Egyház*

szeretetszolgálatára, mert egyedül az a megoldás az igazságtalanságra, ami viszont nem homályosítja el az ember eredeti rendeltetését és mennyei jövőjét. Tehát egy kiváló egyensúlyt mutat: segíteni, „felszabadítani” kell a szegényeket, de nem erőszakos harcokkal, hanem belülről fakadóan, a másik megbecsülése okán, a jogtalanságok megszüntetésével. Ebben benne foglaltatik a migránsok helyes befogadása, mert őket is lehet szegényeknek tekinteni. Azonban ebben is vannak határok; minden országnak nyitottan, de felelősségteljesen kell ezt a kérdést kezelni.

9. Az egyházfő éreztetni akarja a hívek szerepét és felelősségét az Egyházzért. Ezért újítás Ferenc pápánál, hogy a *szinodalitást kiterjeszti minden emberre*. Ez nem jelenti a hivatalos zsinatok jelentőségének csökkenését, hanem ráirányítja a figyelmet a Szentlélek mindent betöltő szerepére; bárki által adhat jó ötleteket, hasznos sugallatokat. Az egész egyház történelmében végighúzódik, hogy minden korban voltak olyan személyek, akiknek tevékenysége jelentős befolyással volt a jövőre, az üdvtörténetre, még ha nem is mind lett szentté avatva. Habár a Tanítóhivatal nélkülözhetetlen szerepet tölt be, és ennek fontossága nem csökkenhet semmiféleképpen, lehet ötleteket, véleményeket kérni. Ez azért olyan érdekes, mert ebben a pillanatban is folyamatban van, és nagyon határozottan érzékelteti a testvéri összetartozást.
10. Dolgozatunkban figyelemmel kísérjük, hogy Ferenc pápa ugyan *az elszakadt keresztényekkel és minden más vallással keresi a jó kapcsolatot, de ez semmiképpen nem jelenti az Egyház jelentőségének bármiféle csorbulását, sőt, éppen kiemeli*. A II. Vatikáni Zsinat szellemiségének egyik legsúlyosabb félreértése lett a hívek körében, mintha akkor mindegy lenne, ki milyen vallású. Az Egyház súlya a legkevésbé sem csökkent, mert ez lehetetlen volna a Krisztussal lévő szoros egysége okán. Amikor Ferenc pápa akár ökumenikus kapcsolatokat épít, akár más vallásokkal találkozik, az nem jelenti az egyenlősítést. Habár pedagógiai okokból, és a lelkek üdvéértében az egyházfő nem emlegeti állandóan az Egyház egyetlenségét és nélkülözhetetlenségét, azonban minden tette és megnyilvánulása missziós, aminek a célja a teljes egység, vagyis mások részesítése minden lelki jóban, ami az Egyházban megtalálható. A testvériség éppen abban nyilvánul meg, ha valaki szeretné a megismert, valódi értékeket másokkal is megosztani.
11. Ezzel kapcsolatban az egyházfő továbbviszi a zsinati irányt, ami gyakran hangsúlyozza a *párbeszéd fontosságát; ez az igazi eszköz a másik megismerésére, megbecsülésére, és az ismeretek kölcsönös átadására*. Viszont a félreértések

elkerülése miatt szükséges bizonyítani: a *párbeszéd nem valamiféle alkudozás, hanem a másik fél nyitottszívű meghallgatása, és neki érthető módon a teljes katolikus hit kifejtése* (persze tapintatosan és fokozatosan). Senkinek a világon nincs joga a hittartalomtól engedni, azt a maga teljességében őrizni kötelező. A helyes párbeszéd érzékelteti a másik fontosságát, és ad lehetőséget a hit átadására. Továbbá az Egyház is gyarapodhat, mert több-kevesebb értéket mindenhol lehet találni; az mind Istentől ered, és a párbeszéd által válhat befogadhatóvá a másokban lévő jó.

12. Dolgozatunk végén a teremtett világ védelmét szemléljük az egyházfő gondolatai alapján. Mindannyian a bolygón élünk, így a testvériség követelménye és megnyilvánulása ennek védelme. Ferenc pápa új szempontja, hogy nem önmagában szemléli a természeti gondokat, mint pl. a szennyezettség, vagy fajok kihalása, hanem ide veszi az emberi társadalmakban lévő problémákat, mert az *emberiség élete és a minket körülvevő világ elválaszthatatlan*. A már meglévő bajok sürgetik a mielőbbi megoldást, mert a tudósok is látják a sok káros következményt, ezek még súlyosbodni fognak, a felelősök viszont nemigen cselekednek, mert ellenérdekeltek. A politikában és a gazdaságban is évtizedek óta téma a környezetvédelem, mert az egész bolygót érinti. Az emberei tényezők kihatnak mindenre, mint pl. a világméretű szegénység és rossz helyzetű munkások élete is alapjaiban fakad a környezeti károkból, és az esetleges romlás vagy stagnálás újabb és újabb népcsoportokat hoz nehéz helyzetbe. Az *ökoteológia* úgy értékeli, hogy *minden teremtett dolognak van értéke*, mert Isten csak jót teremtett, ezért mindre kellő figyelmet kell szentelni. De mégis az első helyen az ember áll. Ferenc pápa felhívása itt inkább pasztorális jellegű, de a mindennek az alapja az a terv, amit Isten elhatározott akár a legparányibb élőlényel is.

Összességében elmondhatjuk: Ferenc pápa kiemelt témái nagyon aktuálisak, sürgető felhívásúak és missziós jellegűek. Éppen ez bizonyítja legjobban a Katolikus Egyház nélkülözhetetlen szükségességét, aminek a testvéri magatartásban kell megmutatkoznia.

IV. A munka témaköréből készült publikációk

5 hosszabb magyar nyelvű tanulmány:

Ferenc pápa szinodális útja (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.1h.Ferenc_papa_szinodalis_utja.pdf)

A szinkretizmus veszélye (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.2h.A_szinkretizmus_veszelye.pdf)

A párbeszéd jelentősége az Egyház életében (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.3h.A_parbeszed_jelentosege_az_Egyhaz_eleteben.pdf)

Az Egyház szerepe a mai európai társadalomban (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.4h.Az_Egyhaz_szerepe_a_mai_europai_tarsadalomban.pdf)

Tanítóhivatali döntés az érdemszerzés végének időpontjáról (Teológia Hittudományi folyóirat LV. / 2021. 3-4., 139-144.)

4 rövidebb magyar nyelvű tanulmány:

Az *Amoris Laetitia* legvitatottabb témája (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.5r.Az_Amoris_Laetitia_legvitatottabb_temaja.pdf)

Ferenc pápa ökológiai megtérésre hív (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.6r.Ferenc_papa_okologiai_megterésre_hiv.pdf)

A fejlett országok és a fogyasztói társadalom (PPKE-HTK könyvtári internetes felület:

https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/tanulmany.7r.A_fejlett_orzagok_es_a_fogyasztói_tarsadalom.pdf)

Reformáció – Katolikus szemmel (Ercsi Híradó XXVIII. évfolyam 5. szám, 2017. június, 11.)

1 idegennyelvű (angol) rövid tanulmány:

The individual's afterlife fate from the point of view of religious pedagogy (DOSZ

internetes felület: https://www.dosz.hu/_doc/to_dok/108/1616489001.pdf, 55-56.)